

Nastojeći pod svaku cijenu prigrabiti vlast, komunisti sastavljaju tzv. crne liste i ubijaju bez milosti

POLITIČKI OKVIR I ORGANIZACIJA PARTIJSKIH TIJELA U OBRAČUNU S KATOLIČKIM KLEROM U DALMACIJI (I.)

Katolička crkva posebno je bila na udaru jer je oko sebe okupljala najšire slojeve puka

► Piše: **prof. Tomislav Đonlić**

Dosadašnja istraživanja progona i stradanja svećenika pod partijskom vojskom i komunističkim režimom u Dalmaciji uglavnom su obrađena u knjizi *Progoni biskupa, svećenika i redovnika Splitske metropolije i Zadarske nadbiskupije 1941. – 1992.* fra Petra Bezine, zatim *Franjevci provincije Presvetoga Otkupitelja žrtve rata 1942. – 1948.* istoimenog autora kao i u *Hrvatskom martirologiju XX. st.* don Ante Bakovića. Istraživanja su u tim knjigama koncipirana na dostupnim objavljenim i neobjavljenim vrelima, izvornom arhivskom gradivu kao i iskazima preživjelih svjedoka, uglavnom svećenika ili laika, koji su svjedočili o različitim okolnostima. Ipak, mnoge okolnosti pojedinačnih stradanja klera u Dalmaciji nisu potpuno rasvijetljene. Za mnoge slučajeve nema relevan-

tnih povijesnih izvora koji bi pobliže pojasnili te događaje ili su povijesna vrela istraživačima bila iz raznih razloga nedostupna pa se većina zaključaka temelji na iskazima svjedoka od kojih neki opovrgavaju jedni druge.¹ Uvidom u arhivsku građu Nadbiskupskog arhiva u Splitu vidljivo je da je dokumentacija koja govori o okolnostima stradanja klera, ali i puka u Drugom svjetskom ratu, temeljito »pročišćena«, što od agenta Ozne, što od samih svećenika koji su na takav način nastojali zaštititi svoje pretpostavljene kao i svećenstvo na župama.² Dokumentacija koja je u najmanju ruku jednako

zanimljiva i vrijedna za sagledavanje ove problematike nalazi se u Državnim arhivima u Ozninim dokumentima kao i u arhivskim fondovima Vojnog suda VIII. korpusa NOV-a Jugoslavije koji, iako temeljito pročišćeni, daju nove informacije o tim događajima. Ponajprije ukazuju koliko je pozornosti usmjereno na »obračun s narodnim neprijateljima« među kojima je na poseban način stavljen naglasak na djelovanje klera u Dalmaciji i na sustavan obračun sa svećenicima, redovnicima i redovnicama pred završetak Drugog svjetskog rata kao i nakon završetka rata³, potvrđujući tako da

Puk i svećenici imali su povjerenje jedni u druge. Držali su se zajedno. Komunisti to nastoje razbiti pod svaku cijenu pa sa svih strana pljušte raznorazne optužbe.

¹ Takav je slučaj sa smrću fra Metoda Vezilića za kojega postoji nekoliko inačica stradanja. Svakako se zna da su ga ubili partizani i da mu je temeljem presude Vojnog suda pri štabu XX. divizije VIII. korpusa NOV-a Jugoslavije od 18. svibnja 1944. izrečena presuda – smrt strijeljanjem i to, kako stoji u obrazloženju, jer je »na oslobođenoj teritoriji vršio ulogu njemačko-ustaškog špijuna izvještavajući ih redovno o kretanju, snagama, naoružanju i položajima jedinica NOV i aktivno i politički agitovao protiv NOB-e«. Jedni tvrde da je obješen 18. svibnja 1944., drugi da je strijeljan i bačen u jamu 24. travnja 1944. Izvornik presude nalazi se u Hrvatskom državnom arhivu (HDA), Zagreb, 1911., inv. Br. 5456.

² U protokolima Nadbiskupskog arhiva u Splitu vidljivo je da se neki dokumenti koji govore o stanju na župama, odnosu NOV-a prema svećenstvu i stradanju klera kao i pučanstva pred kraj rata i nakon Drugog svjetskog rata, a koji su navedeni u tim protokolima pod odgovarajućim rednim brojevima, ne nalaze i u kutijama. Iz toga se može zaključiti da su ili uništeni ili su nekud sklonjeni. Neki dokumenti koje je izuzela Ozna u Nadbiskupskom arhivu u Splitu, a ponajprije se tiču samog biskupa dr. Kvirina Klementa Bonefačića, mogu se pronaći u Državnom arhivu u Splitu među Ozninom dokumentacijom.

³ Sva sumarna Oznina izvješća koja su izdavali u pravilu mjesečno, ili po potrebi i češće kako su prilike zahtijevale, sadržavala su uz opći pregled političke situacije i stanja na terenu i poseban dio koji se odnosio na kler i u kojem su sažete

je Katolička crkva komunistima bila ideološki i svjetonazorski potpuno neprihvatljiva, ali i u njihovim očima »opasna« jer je okupljala uglavnom Partiji nesklono pučanstvo, što je kod jugoslavenskih komunista, a poglavito u njihovom represivnom aparatu, izazivalo strah. Strah je bio plod želje da se nakon rata pod svaku cijenu ugrabi vlast, a da bi do nje došli, nisu birali sredstva. Prema uzoru na Sovjetski savez, naime, jugoslavenski su komunisti osim Narodno oslobodilačke borbe vodili i tzv. revolucionarni rat za uspostavljanje novoga komunističkog poretka po uzoru na boljševičku revoluciju. Revolucija se krila iza borbe za narodno oslobođenje od okupatora pa su svi oni koji su mogli na bilo koji način ugroziti ili prokazati tu revoluciju progonjeni pod izlikom da su izdajice i suradnici okupatora, »narodni neprijatelji«.

Svi dostupni dokumenti među kojima su najvrjednija Oznina izvješća koja se odnose na svećenstvo u Dalmaciji idu u prilog toj tezi. Oni koji su u njima bili okvalificirani kao špijuni, suradnici okupatora ili »narodni neprijatelji«, bilo da je riječ o laicima tj. civilima ili svećenicima, zbog toga su bili strijeljani.⁴ Strijeljanja i egzekucije izvršene su uglavnom bez suda i izrečene presude. Za neke slučajeve utvrđeno je da su presude naknadno pisane.

Dokumenti iz različitih područja Dalmacije svjedoče o masovnim likvidacijama što su ih provodile razne postrojbe NOP-a koje su bile precizno planirane, dobro organizirane i provedene i koje se ne bi mogle tako masovno događati bez odobrenja i naredbi najvišeg rukovodstva. Na udaru su bili svi koji su zbog klasnih, vjerskih, ideoloških i političkih razli-

Dopis komunističkog dužnosnika Ante Jurjevića Bajec o opravdanosti strijeljanja u Dubrovniku

ka predstavljali potencijalnu ugrozu i konkurenciju u osvajanju vlasti dok je sintagma »obračuna s narodnim neprijateljima« predstavljala dobro osmišljen i organiziran plan za obračun s neistomišljenicima.

Katolička crkva u Dalmaciji, jednako kao i na ostalim područjima, bila je na udaru zato jer je osim ideoloških razlika oko sebe okupljala najšire slojeve puka koji je uglavnom bio nesklon Komunističkoj partiji. Odnos komunističkih vlasti prema svećenstvu i Katoličkoj crkvi najbo-

lje je vidljiv iz stava koji je na savjetovanju oblasnih političkih sekretara KP Hrvatske za Dalmaciju 6. veljače 1945. iznio Vladimir Bakarić, sekretar Centralnog komiteta KP Hrvatske: »Popovi su nam neprijatelji. Katolička crkva je pripremala i odgajala sve što je ustaško i nezdravo u narodu. Pristupanje popova pojedinaca u Front je posljedica snaga masa. U borbi s njima moramo biti oprezni i vanjska hajka protiv njih nije oportuna. Vatikan je moćna snaga. Ali to nikako ne znači da ćemo dozvoliti

sve informacije o stanju među klerom. Po potrebi je Ozna izrađivala i posebna izvješća o stanju među klerom osobito nakon »oslobođenja« Dalmacije kada je kler bio posebno praćen te nadziran njihov rad i kontakti.

⁴ Dio dokumentacije iz Oznina arhiva, ali i dio dokumentacije ostalih represivnih aparata, npr. KNOJ-a, koji rasvjetljuje ove događaje, do sada je objavljen u četiri zbornika dokumenata *Partizanska i komunistička represija i zločini u Hrvatskoj 1944. – 1946.* Četvrti zbornik *Partizanska i komunistička represija i zločini u Hrvatskoj 1944. – 1946. Dokumenti Dalmacija* sadrži 318 izvornih dokumenata nastalih pri radu postrojbi NOV i PO Jugoslavije, organa KP Jugoslavije, organa unutarnjih poslova (Ozne i KNOJ-a) kao i Vojnih sudova koji se odnose na NOB u Dalmaciji.

pomirljivost prema njima...⁵

Svećenstvo je u narodu imalo velik ugled i narod im je vjerovao, a oni su im se odužili ne napuštajući ih ni u najtežim trenutcima ratnog vihora i talijanske okupacije.⁶ Znajući to Ozna je kao najveći krimen svećenstva u Dalmaciji navodila tzv. suradnju s okupatorom te optuživala svećenike za špijunažu konstruirajući i insinuirajući, preko svojih provokatora, najgore optužbe. Te su optužbe bile dostatnim razlogom da se na prijekim sudovima izricala i izvršavala smrtna kazna ili, što je bio čest slučaj, da se likvidiralo i bez suda i izricanja presude. Za neke su se slučajeve presude pisale naknadno. Ogladni primjer takvog obrasca ponašanja bio je Dubrovnik i dubrovačko područje gdje je naknadno pisanje presuda bilo pravilo. Po svoj prilici činili su to u strahu od anglo-američke vojne misije koja je na Komizi, ali i u Dubrovniku, imala svoj obavještajni punkt i koja je razvijala svoju obavještajnu mrežu. U pismu koje Ante Jurjević Baja, organizacijski sekretar KP Hrvatske za Dalmaciju, iz Dubrovnika 25. listopada 1944. šalje Oblasnom komitetu KP Hrvatske za Dalmaciju piše: »Pored ostalog mogu vam napomeniti da je ovo grad po političkom uvjerenju ni Hrvatski ni Srpski pa čak ni više Jugoslavenski već engleski svi očekuju engleze a englezi su i stigli ima ih

tisuću i interesiraju se da bi dali narodu pomoć ja sam rekao u korpusu da se to može samo preko Oblasnog Narodno oslobodilačkog odbora. Postoje izgledi da su već u prvom danu uhvatili vezu sa nekim našim neprijateljima...⁷

Da bi stvorili privid kakve takve demokratske forme, žurno su se dali na pisanje presuda, *post festum*, kako se Narodno oslobodilačka borba u Dalmaciji ne bi legitimirala i kompromitirala kao boljševička revolucija po uzoru na SSSR, iako je općepoznata stvar da su neposredno nakon zauzimanja dalmatinskih gradova odmah započeli s likvidacijama i to na temelju prethodno izrađenih popisa koje su sastavljali Partija i represivna partijska tijela Ozna i KNOJ, o čemu svjedoči brojna objavljena i neobjavljena dokumentacija. U Dubrovniku, nakon što je partizanska vojska 18. listopada 1944. zauzela grad, već istu noć započeli su likvidacije »narodnih neprijatelja« na Orsuli, Daksi i drugim mjestima kada je samo u prvom valu likvidacija ubijeno, prema dostupnim izvješćima, pedeset pet ljudi, među kojima su bili mnogi svećenici Dubrovačke biskupije.⁸ Samo

u gradu Dubrovniku u sedam dana 19. – 26. listopada 1944. ubijena su četiri svećenika: don Josip Schmidt, don Mato Dobud, don Mato Kalafatović Milić i don uro Krečak, od čega zadnja trojica na Daksi. Osam je svećenika likvidirano samo u prvom valu likvidacija od ukupno šesnaest svećenika koje su ubili pripadnici NOV-a u Dubrovačkoj biskupiji u Drugom svjetskom ratu.⁹ Ove likvidacije, kao i druge koje su organizirane i provedene pred kraj Drugog svjetskog rata i nakon njega u Dalmaciji, nisu bile plod bezobzirne

osvete pojedinaca nego dio dobro osmišljenog i organiziranog plana kojeg je nadzirala i osmislila Partija. O tome svjedoče dokumenti, ali i citat iz već spomenutog pisma:

Komunisti su se bojali kompromitacije i da bi se prikazali legalistima, mnoge su presude pisali naknadno nakon što su ljude već ubili.

»Što se tiče narodnih neprijatelja do sada ih je otpremljeno što ovamo što onamo oko šezdeset među njima i osam popova odnosno fratara pored svega toga mnogi se kriju i nemože ih se otkriti a sad će biti i teže obzirom na saveznike koji će ih štititi jedino tu može iskusni ljudi i vojnici, mi smo nakon streljanja objavili plakat ali dosad ne sve samo tek sutra izlazi jedan dio u javnost a potpisali smo sud koman-

⁵ HDA, f. 1222. Oblasni komitet KPH za Dalmaciju, kut. 6., KP-298/1014 dokument je u cijelosti objavljen u zborniku *Partizanska i komunistička represija i zločini u Hrvatskoj 1944. – 1946. Dokumenti-Dalmacija*, str. 329.

⁶ Za vrijeme talijanske okupacije svoju vjernost narodu i Katoličkoj crkvi platili su mnogi svećenici svojim životima od četnika i Nijemaca. Osobito je to bio slučaj u dalmatinskom zaleđu gdje su četnici vršili pokolje. Poznat je i slučaj u vrgoračkom kraju kada su četnici, pod talijanskom zaštitom, izvršili pokolj i tom prigodom ubili župnika u Kozici fra Ladislava Ivankovića. Dokument se nalazi u HR DAST, 0434.

⁷ Pismo organizacijskog sekretara Oblasnog komiteta KP Hrvatske za Dalmaciju, Ante Jurjevića Baje, od 25. listopada 1944. upućeno iz Dubrovnika Oblasnom komitetu KP Hrvatske za Dalmaciju na Visu, u kojem izvješćuje o događajima i stanju u Dubrovniku i okolici nakon ulaska NOV i PO Jugoslavije. Pismo je objavljeno u zborniku dokumenata *Partizanska i komunistička represija i zločini u Hrvatskoj 1944. – 1946. Dokumenti-Dalmacija*, str. 156. Izvornik se nalazi u Dubrovačkom muzeju – Muzej suvremene povijesti.

⁸ Navedeni podatci mogu se provjeriti u knjizi dr. fra Petra Bezine, *Progoni biskupa, svećenika i redovnika Splitske metropolije i Zadarske nadbiskupije 1941. – 1992.*, Split, 2000. Tu se mogu pronaći popisi ubijenih svećenika u Dalmaciji.

⁹ Osam svećenika likvidirano je samo u prvom valu likvidacija od ukupno šesnaest svećenika koje su ubili pripadnici NOV-a u Dubrovačkoj biskupiji u Drugom svjetskom ratu. Još su ubijena dva svećenika. Jednoga su ubili talijanski vojnici (don Josip Bagi), a jednoga četnici (don Rudolf Brnobić). *Progoni biskupa, svećenika i redovnika Splitske metropolije i Zadarske nadbiskupije 1941. – 1992.*, dr. fra Petar Bezina, Split, 2000.

de područja jer drugoga nismo imali o ovom svemu dajte svoje mišljenje bilo kako bilo ubit ih se mora a za ove koji se skrivaju treba će učiniti sve da ih se uhvati jer to su kaporjuni. Narod je prilično na samu situaciju zadovoljan samo neznamo šta će biti nakon ovih streljanja jer se već narod za njih interesuje i pita kad će taj narodni sud djelovati.«¹⁰

Već iz ovog izvješća jasno je da je Komunistička partija prije i nakon tzv. oslobođenja Dalmacije isključivu pozornost usmjerila na »obračun s narodnim neprijateljem«, a posebno mjesto među tim tzv. »narodnim neprijateljima« imali su svećenici. Pri tome su osobito brinuli da se sve odvija u strogoj konspiraciji kako se tim likvidacijama ne bi kompromitirala Partija. To potvrđuju brojni primjeri organiziranih i provedenih likvidacija u Dalmaciji nakon »oslobođenja«.

OZNA i KNOJ – »ruka pravde i ruka osvetnica«¹¹

U obračunu s »narodnim neprijateljima«, »slugama okupatora«, »domaćim izdajicama« i »špijunima« veliku važnost imao je represivni su-

stav partijskih organizacija, osobito Odjeljenje za zaštitu naroda¹² i Korpus narodne odbrane Jugoslavije¹³. Obje organizacije osnovane su po zapovjedi predsjednika Nacionalnog komiteta oslobođenja Jugoslavije i vrhovnog zapovjednika Narodno oslobodilačke vojske i Partizanskog odreda Jugoslavije Josipa Broza Tita.¹⁴ Glavna zadaća ovih dviju organizacija u Dalmaciji bila je otkrivanje i pronalaženje te prikupljanje podataka o »narodnim neprijateljima« na okupiranom teritoriju kao i pripremanje terena za vrijeme kada će nastupiti »oslobođenje« Dalmacije. Prema dostupnim dokumentima vidljivo je kako su sve upute koje su hijerarhijski spuštane Ozninim opunomoćenicima bile usmjerene na prikupljanje obavijesnih podataka o »narodnim neprijateljima« i »slugama okupatora« izradom »crnih lista«. Njihov rad odvijao se u strogoj konspiraciji, a u središtu pozornosti bili su »neoslobodeni« dalmatinski gradovi. Potvrđuju to brojna dostupna izvješća. U jednom izvješću koje Ozna pri VIII. korpusu upućuje opunomoćeniku komande splitskog područja od 25. srpnja 1944. stoji:

»Naređuje se svim opunomoćenicima OZNE da upozore tj. naredbe svim povjerenicima u neoslobodjenim gradovima, da i poslije eventualnog oslobođenja pojedinih naših mjesta i gradova moraju ostati i dalje u najstrožoj konspiraciji. Za neizvršenje ove naredbe biti će preko Vas svi odgovorni lično ovom Otsjeku. Težište današnjeg rada neka Vam bude usmjereno najviše i uglavnom na sređivanje kartoteke narodnih neprijatelja, špijuna, agenata itd. u oslobođenim i neoslobodjenim gradovima i selima, a naročito u ovim posljednjim. Naređuje se da nam dostavite prepis dosadašnjih podataka za kartoteku.«¹⁶ Znakovito je da se ovaj obavijesni rad »prikupljanja podataka i sređivanja kartoteka narodnih neprijatelja, špijuna, agenata itd.« intenzivirao upravo u drugoj polovici 1944., tj. od nastanka Ozne pa do konačnog »oslobođenja« Dalmacije. To samo potvrđuje da je postojao plan koji su partijska tijela precizno osmislila i kojim su predvidjela kako postupati nakon »oslobođenja«. Taj se plan zacijelo ne bi provodio da nije donesena politička odluka i to najviših partijskih tijela.

¹⁰ *Partizanska i komunistička represija i zločini u Hrvatskoj 1944. – 1946. Dokumenti-Dalmacija*, str. 156. Izvornik se nalazi u Dubrovačkom muzeju – Muzej suvremene povijesti

¹¹ Iz govora J. Broza Tita u Ljubljani od 26. svibnja 1945. »Postoji grupica ljudi u Jugoslaviji, a ima i mnogo takvih kritizera u inostranstvu, koji bi da se OZNA raspusti.....ako OZNA uteruje strah u kosti onima koji ne vole novu Jugoslaviju, to čini za dobrobit naših naroda...«; Josip Broz Tito, citat iz govora održanog u Mladenovcu (Srbija) dana 7. srpnja 1945., Dimitrijević, B.B.: »Uloga Armije i Službe bezbednosti u obračunu sa političkim protivnicima titovog režima 1944-1954. (I)«; URL: <http://www.srpska-rec.co.yu/arhiva/328/dajstranu.php?a=24>; Akrap Gordan, »Mač i štiti u rukama partije – represivni sustav u funkciji oblikovanja javnog znanja«, NATIONAL SECURITY AND THE FUTURE 4 (11) 2010.

¹² Dalje u tekstu Ozna.

¹³ Dalje u tekstu KNOJ.

¹⁴ Ozna pri Povjereništvu Nacionalnog komiteta oslobođenja Jugoslavije (NKOJ-a) osnovana je 13. svibnja 1944. upravo zbog »obračuna s narodnim neprijateljem«, dok je KNOJ osnovan 15. kolovoza 1944. Svojevrsan su nasljednik tzv. P. P. K. postrojbi (protiv pete kolone). Zadaća Ozne bila je uspostavljanje političke, obavještajne i protuobavještajne službe na okupiranom teritoriju Jugoslavije i u inozemstvu te protuobavještajna služba na oslobođenom teritoriju i u vojsci. Na čelu joj je bio general-lajtant Aleksandar Ranković, a načelnik za Hrvatsku Ivan Stevo Krajačić. KNOJ (Korpus narodne odbrane Jugoslavije) osnovan je 15. kolovoza 1944. s osnovnom zadaćom osiguranja pozadine i održavanja reda na oslobođenom području te likvidacije »ustaških, četničkih, belogardejskih i drugih antinarodnih bandi«. Bio je neposredno podčinjen predsjedniku NKOJ-a i vrhovnom zapovjedniku NOV-a i PO Jugoslavije Josipu Brozu Titu, koji je zapovijedao KNOJ-em preko načelnika Ozne. Korpus je u svom sastavu do 15. svibnja 1945. imao sedam divizija koje su bile teritorijalno raspoređene.

¹⁵ Brojna objavljena i neobjavljena dokumentacija iz Ozninih arhiva svjedoči o uputama koje su s vrha Ozne stizale redovitim kanalima o prikupljanju podataka o »narodnim neprijateljima« i sastavljanju »crnih lista«.

¹⁶ *Partizanska i komunistička represija i zločini u Hrvatskoj 1944. – 1946. Dokumenti-Dalmacija*, str. 125. Izvornik dokumenta pisanog 25. srpnja 1944. nalazi se u DAST, O431, kut. 47.

Na otočiću Daksi 19. lipnja 2010. pokopane su 53 žrtve koje je sustigla partizanska pravda

U mjestima gdje nije bilo Ozni-
nih opunomoćenika izradu »crnih li-
sta« preuzimala su partijska tijela što
je iz dostupne dokumentacije sasvim
precizno vidljivo na makarskom po-
dručju.¹⁷ Zbog sasvim razumljivih
razloga, jer se služba tek ustrojavala
a postojali su i kadrovski problemi
budući da je u kratkom roku za taj
najpovjerljiviji dio posla trebao veliki
broj provjerenih partijskih kadrova.¹⁸

Iz partijskih izvješća mjesnih,
općinskih, kotarskih, okružnih i
oblasnih organizacija koje su preuze-
le izradu »crnih lista« vidljivo je da
pojedine niže partijske organizacije
predlažu nadređenim partijskim or-
ganizacijama likvidacije pojedinih
osoba, uz obrazloženje, i traže nji-
hovo odobrenje.¹⁹ U dopisu koji je
Općinski komitet KPH Gradac 15.
srpnja 1944. uputio Biokovsko-nere-

tvanskom okružnom komitetu KPH
na prijedlog mjesne partijske orga-
nizacije u Bristu traži se likvidacija
dvoje stanovnika uz obrazloženje »da
bi se njihovom likvidacijom bolje od-
vijao partijski rad u Bristu«. Ovu li-
kvidaciju spriječio je Okružni komi-
tet dok on ne izda suglasnost za nju.

Prije i nakon »oslobođenja«, s li-
kvidacijama na pojedinim područji-
ma Dalmacije morala je biti upozna-
ta partijska organizacija koja je, bilo
prešutno bilo otvoreno, na izravan
ili neizravan način u njima sudje-
lovala.²⁰ Ozna i KNOJ pri tome su
imale egzekutivnu ulogu. U njihovoj
režiji, uz političku odluku Partije,
provedene su ove dobro isplanirane
i organizirane likvidacije »narodnih
neprijatelja« na području Dalmaci-
je, među kojima su istaknuto mje-
sto zauzimali dalmatinski svećenici.

Većina likvidacija dogodila se nakon
što je Narodno oslobodilačka vojska,
dobro pripremljena obavještajnim
radom Ozne, s precizno sastavljenim
popisima »narodnih neprijatelja«,
tzv. crnim listama, zauzela Dalma-
ciju u drugoj polovici 1944. i 1945.
O sustavnosti i do u tančine osmi-
šljenom planu likvidacija najbolje
svjedoči jedan od dopisa kojim Štab
VIII. korpusa NOVJ Štabu grupe
srednjodalmatinskih odreda upuću-
je na privremeno raspolaganje ba-
taljon P. P. K.²¹: »Upućujemo vam
privremeno na raspolaganje bataljon
P.P.K. za Srednju Dalmaciju da ga
upotrijebite za akcije na vašem tere-
nu. Osnovna dužnost bataljona jeste
borba protiv pete kolone, tj. protiv
raznovrsnih neprijateljskih agenata u
našim redovima i van naših redova,
protiv domaćih izdajnika, naročito
njihovih organizatora i kolovođa itd.
Prema tome Štab Grupe će pomo-
ću svoga obavještajnog oficira kao i
obavještajnih centara koji se nalaze
na vašem terenu pokupiti detaljne
podatke o neprijateljskim špijunima
i domaćim izdajnicima i na osno-
vu toga davati će bataljonu zadat-
ke da iste hvata i uništava.«²², stoji
u popratnom dokumentu. Stoga je
sasvim jasno da slučajnosti u »obra-
čunu s narodnim neprijateljem« u
Dalmaciji nije bilo niti je moglo biti,
jer su partijska tijela, koja su sve ope-
racije inicirala i usmjeravala, strogo
nadzirala i kontrolirala cijeli sustav.

(Nastavlja se)

¹⁷ U mjestima makarskog područja partijska su tijela sudjelovala u izradi »crnih lista« o čemu postoji dokumentacija objavljena u zborniku dokumenata *Partizanska i komunistička represija i zločini u Hrvatskoj 1944. – 1946. Dokumenti-Dalmacija*. Usp. DAST, 0025, kut. 9., usp. DAST, 0449, kut. 30. dok. 780,31. dok. 984, 32. dok. 1062.

¹⁸ Na prvom savjetovanju načelnika Ozne za Hrvatsku Ivan Stevo Krajačić govorio je o Ozni kao »pomoćnom organu partije«, što je ujedno podrazumijevalo da su svi članovi Ozne i članovi Partije, i to provjereni kadrovi.

¹⁹ DAST, 0461, 32/1041. Navedeni dokument je objavljen i u zborniku *Partizanska i komunistička represija i zločini u Hrvatskoj 1944. – 1946. Dokumenti-Dalmacija*, str. 118.

²⁰ Bilo je slučajeva gdje su prilikom izrade »crnih lista« neke partijske organizacije opstruirale i otezale s njihovom izradom, stoga su im iz viših partijskih organizacija stizale požurnice uz obrazloženje kako viši forumi to traže. Neki od dokumenata objavljeni su u zborniku *Partizanska i komunistička represija i zločini u Hrvatskoj 1944. – 1946. Dokumenti-Dalmacija*, str. 117. Usp. DAST, 0025, kut. 9., usp. DAST, 0449, kut. 30. dok. 780,31. dok. 984, 32. dok. 1062.

²¹ P. P. K. postrojbe ili protiv pete kolone bile su prethodnica KNOJ-a.

²² Dokument se nalazi u Državnom arhivu u Splitu (DAST), 0262, 98 i objavljen je u zborniku *Partizanska i komunistička represija i zločini u Hrvatskoj 1944. – 1946. Dokumenti-Dalmacija*, str. 96.

Dekret pape Urbana VIII.

U skladu s dekretom pape Urbana VIII. i uredbom II. vat. sabora izjavljujemo da ne želimo preteći sud Crkve kome se potpuno podvrgavamo. Riječi »mučenik«, »mučeništvo«, »čudesna« i slično imaju u ovom glasilu samo vrijednost ljudskog svjedočenja.

STOPAMA POBIJENIH

glasilo Vicepostulature postupka mučeništva
»Fra Leo Petrović i 65 subrača«,
VI., 1 (10), Široki Brijeg, 2013.

Glavni i odgovorni urednik:
fra Miljenko Stojić, vicepostulator

Lektura i korektura:
Zdenka Leženić

Adresa:
BiH: Kard. Stepinca 14
88220 Široki Brijeg
HR: Humac 1, p. p. 1, 20352 Vid

Veza:
tel.: (039) 700-325
faks: (039) 700-326
e-pošta: mostar@pobijeni.info
internet: www.pobijeni.info

Grafički prijelom i tisak:
FRAM-ZIRAL, Mostar

Glasilo izlazi polugodišnje:
siječanj i srpanj

Cijena pojedinog primjerka:
3 KM; 12 KN; 3,75 EUR;
4,25 CHF; 6,50 USD; 6,50 CAD

Godišnja pretplata (s poštarinom):
BiH 7,5 KM; RH 33 KN;
EU 7,5 EUR; CH 8,50 CHF;
SAD 13 USD; Canada 13 CAD

Zastupništvo, distribucija, pretplate:
Ihtis, Zrinskih i Frankopana 22,
88000 Mostar; mob.: 063-837-002;
e-adresa: udругaihtis@gmail.com

Računi samo za pretplate (računi za dobrovoljni prilog na zadnjoj korici):
BiH (Ihtis Mostar): ProCredit Bank
d.d. Sarajevo, poslovnica Mostar –
1941053316700142
HR (Tihomir Čule): ZaBa, poslovnica
Metković – 2360000-3610872394
INOZEMSTVO: IBAN: BA39 1941
0533 1670 1209; SWIFT CODE:
MEBBBA22

ISSN: 1840-3808

RIJEČ UREDNIKA

fra Miljenko Stojić

Dragi čitatelji!

Svaki izlazak ovoga našega glasila prava je radost. Čovjek prepoznaje da u društvu nastavljaju živjeti snage kojima je do istine, pravde, života domovine s obiju strana granice. Valja to znati u ova vremena krize kada nas nastoje zbuniti s raznih strana.

Neokomunistička vlast u Hrvatskoj nastavlja svojim putem dok na mnogim poljima društvenog života nastoji vratiti povijesni kotač u neka druga vremena. Događa se to i na polju ubijenih u Drugom svjetskom ratu i poraču te u 45 godina bezdušne komunističke vladavine. Između ostaloga, zatvaraju Ured za pronalaženje, obilježavanje i održavanje grobova žrtava komunističkih zločina nakon Drugoga svjetskog rata. Poručuju da postoji samo njihova istina i ništa više. Umjesto toga, morali bi se sjetiti pomirbe iz devedesetih godina prošloga stoljeća, onih godina kada smo morali ratovati za svoju slobodu. U svojim smo glavama nosili različite poglede na život, ali i istu ljubav prema slobodi i domovini. Zbog toga smo pobijedili.

Ovdje na Širokom Brijegu Povjerenstvo za obilježavanje i uređivanje grobišta iz Drugoga svjetskog rata i porača te Vicepostulatura postupka mučeništva »Fra Leo Petrović i 65 subrača« misle drukčije od hrvatskih vlasti s obiju strana granice. Brinu se da ubijeni i nedostojno pokopani nađu svoje mirno posljednje počivalište. Tako smo nakon izlaska prošloga broja

ovoga našega glasila u mjesnom groblju Mekovac pokopali 42 žrtve iz Drugoga svjetskog rata i porača. Ima tu Nijemaca, ustaša, domobrana, partizana, civila i franjevaca. Pokušali smo barem nekima, jer je za sve preskupo, s pomoću DNK analize vratiti i ime i prezime, ali samo je 14 uzoraka dalo potvrđan ishod. To opet ne odgovara uzorcima onih koji traže nekoga svoga. No, nije nam žao. Učinili smo sve što je u našoj trenutnoj moći. Kostri smo im odvojeno položili u limene sandučice, stavili na njih oznake gdje su točno pronađene i položili u zajedničku općinsku grobnicu. Namjeravamo u do gledno vrijeme sagraditi i odgovarajuću kosturnicu. Sve ih poštujemo i odnosimo se prema njima ljudski. Bez pomirbe nema nam zajedničke budućnosti.

Iako za sada nismo s pomoću DNK analize uspjeli pronaći franjevca među spomenutim ubijenima na Širokom Brijegu, nastavlja se potraga za posmrtnim ostacima naše ubijene braće. Trenutno je u tijeku DNK analiza ubijenih na Tomića njivi u Ljubuškom. Nadam se da će biti gotova do izlaska sljedećeg broja našega glasila, a možda će čak dotle biti i pokopani. Ipak, brzina nije važna, važno je da nastavljamo zacrtanim putem.

Nema nam druge nego osloniti se na same sebe jer je društvo oko nas podbacilo. Ali, Bog je s nama i zbog toga je pobjeda naša.

Mir i dobro!

IZ SADRŽAJA

Iz ljetopisa	4	Glas o mučeništvu	42
Podsjetnik	15	Glas o znakovima	46
Povijesne okolnosti	19	Pobijeni	47
Povjerenstva	28	Djela pobijenih	53
Stratišta	30	Odjek u umjetnosti	54
Istraživanja	32	Razgovor	56